

A KÖNYVKIADÁS SZEREPE A TÁRSADALMI PROBLÉMÁK TEMATIZÁLÁSÁBAN (1914-1918)

Az 1914 és 1918 közötti háború az élet valamennyi területén éreztette hatását totális volta miatt. Ez alól a könyvkiadás sem jelentett kivételt. A katonai tevékenységet és a hátország nehézségeit sorra tárgyalták a háború alatt megjelenő művek. Előadásomban ezeknek a problémáknak a fő irányait, a témaválasztások tendenciáit szeretném bemutatni.

Ha az egykorú műveket akarjuk vizsgálni, a legnehezebb feladat maguknak a kutatandó munkáknak a megtalálása. Tavasszal megjelent Az Országos Széchényi Könyvtár egykori első világháborús gyűjteménye című kötetemben már elvégeztem ezt a feladatot. A kötet a könyvtár egykorú történetét tárgyaló bevezető tanulmány mellett egy összességében 1491 tételes bibliográfiát tartalmaz, melynek tételei ehhez a ma már nem létező különgyűjteményhez tartoztak egykoron. A bibliográfia első 74 tétele a gyűjteményhez tartozó katonai tábori újságok leírását, a többi része a törzsgyűjteménybe beosztott magyar nyelvű monografikusan leírható művek bibliográfiai adatait tartalmazza. A gyűjteményben tehát 1417 monografikusan leírható magyar nyelvű mű van, melyet a Könyvtár egykori munkatársai első világháborúhoz kapcsolódónak ítélték meg.

A háború kezdetén a szakirodalomból is jól ismert kollektív lelkesedésre utal a könyvkiadás is, melyek a katonákról, a háborúról pozitív képet festettek. Irodalmi művek, politikai gondolkodók fejtették ki nézeteiket. Sorra jelentek meg a tájékoztató kötetek, melyek a sorozott katonák számára kívántak útmutatást adni. Emellett számos diplomáciai aktapublikáció született, melyek a hadba lépés szükségességét indokolták. Az itthon maradtak számára szinte minden terméket a háború segítségével reklámoztak, amely különösen a korabeli napilapokban és grafikai

plakátokon jelent meg hangsúlyosan. A jótékonyágnak számos megnyilatkozását láthatjuk. A jótékonyág a háború elején főleg a frontkatonák megsegítését jelentette, majd az idő előrehaladtával a rokkantakét, özvegyekét, árvákét. Jól dokumentált az Augusztai alap tevékenysége, a világháború alatti nyolc hadikölcsön-akció, a különböző jótékony célú hadikiállítások.

A kezdeti lelkesedést a gazdasági és katonai nehézségek során a kiábrándulás váltotta fel. Az elhunyt katonák után hátramaradó özvegyek és gyermekek problémája számos szerzót foglalkoztatott, s érdekükben több intézkedés történt. A nők egyre nagyobb arányú munkába állása is tendencia volt, illetve a gyermekek kapcsán a hazafias nevelés kérdése került előtérbe a hadiárvák ellátása mellett.

A színházi, irodalmi és kávéházi életet kezdetben erősen foglalkoztatta a háború. A színházakban azonban 1915-től a háborús-heroikus darabok helyett inkább szórakoztatóakat mutattak be. Az irodalmi-kávéházi életben is a háború előrehaladásával egyre kiábrándultabb lett a légkör, amit jól jelképez például Krúdy Pest 1915-ben című könyve. A vallási életet is áthatotta a háború. Számos háborús imakönyv született ezekben az években, s a napi publicisztika mellett teológiai művek is foglalkoztak a háború és a kereszténység egymáshoz való viszonyának kérdéseivel.

A hárország frontról alkotott elképzeléseit is számos ponton alakította a könyvkiadás. Sorra jelentek meg a visszaemlékezések, naplók, haditudósítói összefoglalások. Több kötet a modern fegyverekről, hadsereg-szervezési elképzelésekről tájékoztatott. A növekvő hiány, a romló gazdasági helyzet is számos munkát ihletett meg a pénzügyi elemzésektől a hiánygazdálkodásra vonatkozó javaslatokon át az ipari termelés átszervezéséig. Külön problémakörként jelent meg a rokkantak társadalomba visszailleszkedése és az orvostudomány új felfedezései is. Az orvostudomány óriási kihívásai és fejlődése: lőtt sebek, művégtagok, járványok, nemi

betegségek kezelése a hátszágban élénk tudományos publicisztikát hívtak életre, melyeket különnyomati formában is tömegesen adtak közre. A háború második felétől a békevágy is megjelent. Nemcsak az irodalomban, a hirdetésekben is már a békéért folytatott háborúra helyezték a hangsúlyt a háború önmagában való ábrázolása helyett. Végül már a háború alatt megjelentek a tervezetek a katonasírok, katonai emlékművek felállítására, emléktáblák elhelyezésére.

Szőts Zoltán Oszkár